

BOSNA I HERCEGOVINA
VIJEĆE MINISTARA
Agencija za predškolsko, osnovno
i srednje obrazovanje

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
САВЈЕТ МИНИСТАРА
Агенција за предшколско, основно и
средње образовање

**ZAJEDNIČKA JEZGRA
NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA
ZA DRUŠTVENO-HUMANISTIČKO PODRUČJE
DEFINIRANA NA ISHODIMA UČENJA**

Mostar, 2015.

Z JNPP za društveno-humanističko područje definirana na ishodima učenja

Voditeljica projekta:

mr. sc. Marija Naletilić

Vanjski suradnici:

dr. sc. Branko Slivar

Vladimir Milekšić

Projektni tim:

Maja Stojkić, ravnateljica Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Marija Naletilić, voditeljica projekta, šefica Odjela za Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa

Danica Vasilj, zamjenica voditeljice, stručna savjetnica za razrednu nastavu

Žaneta Džumhur, šefica Odsjeka za analizu, statistiku i IT podršku

Jasminka Nalo, stručna savjetnica za materinski jezik

Dženana Husremović, Filozofski fakultet Sarajevo, Odsjek psihologije

Radna skupina:

mr. sc. Marija Naletilić

Danica Vasilj, prof.

dr.sc. Dženana Husremović

mr.sc. Žaneta Džumhur

Jasminka Nalo, prof.

Paulina Hrsto, prof.

Azemina Bogdanović, prof.

Emir Salihović, pedagog

Adnan Nuhić, prof.

Mithad Parić, prof.

Delfa Križanac, prof.

Haris Duraković, prof.

Miro Pavličević, prof.

Slavojka Ribar, prof.

Ivica Jozić, prof.

Enes Džemidžić, prof.

Safet Salčinović, učitelj

Mirza Čehajić, prof.

Milija Marjanović, prof.

Miladin Ilić, prof.

Zoran Limić, prof.

Maja Antić, prof.

Dušan Jotić, prof.

Simo Tešić, prof.

Stipe Vrljić, prof.

Jasmina Ribić, prof.

Izet Numanović, prof.

Ejub Alagić, prof.

Ermin Dragolj, prof.

Slobodan Ristić, prof.

Ivana Šimović, odgojiteljica

Projekt podržala Misija OEES-a u BiH

Napomena

Izrazi koji su napisani samo u jednom gramatičkom rodu odnose se podjednako na ženski i muški rod.

KAZALO

Uvod	4
Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za društveno-humanističko područje definirana na ishodima učenja	
Tabelarni prikaz oblasti, komponenti i ishoda učenja	6
Shematski prikaz oblasti i komponenti	19
Ključne kompetencije – prožimajuće teme za društveno-humanističko područje.....	20

UVOD

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (APOSO) izradila je *Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa (ZJNPP) za društveno-humanističko područje definiranu na ishodima učenja*. Društveno-humanističko područje sastoji se od sljedećih nastavnih predmeta : priroda i društvo, povijest, geografija, psihologija, pedagogija, logika, sociologija, filozofija i građansko obrazovanje/politika i gospodarstvo. Kada je u pitanju nastavni predmet priroda i društvo, a zatim geografija, koji dijelom pripadaju društvenim znanostima, a dijelom prirodoslovlju, planirano je da se NPP-i za pobrojane nastavne predmete mogu uraditi na osnovu Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za društveno-humanističko područje i Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za prirodoslovlje, odakle se mogu preuzeti ishodi učenja. Na osnovi Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za društveno-humanističko područje, također, mogu se izraditi NPP-i za psihologiju, pedagogiju, logiku, sociologiju i filozofiju. U tijeku je izradba Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za povijest i Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za građansko obrazovanje, definirane na ishodima učenja.

Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za društveno-humanističko područje definirana na ishodima učenja urađena je po već utvrđenoj metodologiji razvoja Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa, odnosno definirane su oblasti koje se sastoje od komponenti, a za svaku komponentu definirani su ishodi učenja¹ te za svaki ishod učenja definirani su pokazatelji, uvažavajući specifičnosti društveno-humanističkog područja. Pokazatelji su definirani sukladno razvojnom uzrastu djeteta na kraju predškolskog odgoja i obrazovanja (uzrast od 5, 6 godina), na kraju trećeg razreda (uzrast od 8, 9 godina), na kraju šestog razreda (uzrast od 11, 12 godina), na kraju devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (uzrast od 14, 15 godina) i na kraju srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (uzrast od 18, 19 godina). U razdoblju od ožujka do lipnja 2013. godine realiziran je proces izradbe Dokumenta, a krajem rujna 2014. godine završene su javne rasprave na cijelom području BiH, gdje su odgojitelji, učitelji, nastavnici i profesori izravno uključeni u odgojno-obrazovni proces, imali uvid u Dokument i prigodu dati komentare, nakon čega je urađena revizija Dokumenta, kako bi izradili konačnu verziju.

Polazišna osnova za izradbu *Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za društveno-humanističko područje definirane na ishodima učenja* jeste *Identifikacija ključnih kompetencija i životnih vještina u BiH (2011)*, te rezultati analize važećih NPP-a u BiH, Sloveniji, Hrvatskoj i SAD-u.

Tijekom definiranja *Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za društveno-humanističko područje definirane na ishodima učenja* sudjelovali su predstavnici pedagoških zavoda, Zavoda za školstvo Mostar, Pedagoške institucije Brčko distrikta BiH, Zavoda za školstvo Slovenije, odgojitelji, učitelji, nastavnici, srednjoškolski profesori, sveučilišni profesori i stručni savjetnici Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje.

Pri definiranju mjerljivih, konkretnih i jasnih ishoda učenja i pokazatelja² Radna skupina koristila je aktivne glagole u prezentu, na osnovi revidirane Bloomove taksonomije, koji odražavaju znanje, vještine i stavove, odnosno kompetencije važne za život u 21. stoljeću.

Temelj učenja društveno-humanističkog područja jeste:

- razumijevanje uvjeta života i rada u prošlosti i sadašnjosti kako bi se učenici osposobili za život i rad u budućnosti,
- učenje o ljudima, odnosima među njima, odnosu ljudi prema svijetu koji ih okružuje, o kulturnom razvoju čovjeka i društva, kao i proučavanju i vrednovanju prošlih i aktualnih događaja, analiziranju pitanja vezanih za postizanje pravednih i mirotvornih međuljudskih i društvenih odnosa,
- vrednovanje i čuvanje kulturne baštine svojega zavičaja, države, europske i svjetske kulturne baštine,
- analiza društvenih sustava, prostorne strukture, kulturnoga nasljeđa, vjerske i kulturne tradicije i vrijednosnih sustava koji su dio ljudskoga života i koji ga oblikuju,

¹ Vidjeti u prilogu 1. *Oblasti, komponente i ishodi učenja i prilog 1.1 Shema oblasti i komponente*

² Brojevi definiranih ishoda u Dokumentu prate pokazatelje pod istim brojem ali za različiti uzrast

- osposobljavanje za čuvanje i unapređenje okoliša,
- bavljenje pitanjima identiteta, očuvanja i kvalitetnijega vlastitog zdravlja i zajedničkoga života u školi, obitelji i društvu,
- usvajanje rječnika koji omogućava samostalno traženje, razvijanje i korištenje znanja o društveno-humanističkim pitanjima i
- razmatranje pitanja različitosti i jednakopravnosti pojedinaca, spolova, kultura, rasa, vjera i socijalne nejednakosti.

Znanje, sposobnosti i vrijednosti stečene unutar društveno-humanističkoga područja predstavljaju temelj za učenikov odgovoran odnos prema samome sebi, prema drugima i prema svemu što ga okružuje. Ta znanja, sposobnosti i vrijednosti pomažu u oblikovanju vlastitoga identiteta, u razumijevanju i prihvaćanju kulturnih, religijskih, nacionalnih, rasnih, socijalnih, spolnih, rodnih i drugih različitosti, te za aktivno i odgovorno sudjelovanje u društvenom životu.

Također, uključene su ključne kompetencije, kao što su socijalna i građanska kompetencija, samoinicijativa i poduzetnička kompetencija, kulturna svijest i kulturno izražavanje, te kreativno-produktivna kompetencija. Pobrojane ključne kompetencije uključene su u Dokumentu kao prožimajuće teme za društveno-humanističko područje u definiranim pokazateljima.³

Cilj Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa-a za društveno-humanističko područje definirane na ishodima učenja jeste istraživati i razumijevati društvene odnose i procese u prošlosti i sadašnjosti, te promišljati o njihovoj važnosti za budućnost, razvijati sposobnost kritičkoga korištenja različitih izvora informacija, upoznati se sa svojim građanskim pravima i obvezama u demokratskom društvu, razvijati sposobnost tumačenja društveno-geografskih pojava i procesa na lokalnoj, regionalnoj, državnoj i svjetskoj razini, usvajati znanja, sposobnosti, vještine i vrijednosti, koje omogućuju aktivno i odgovorno sudjelovanje u društvenomu životu i preuzimanje uloga i odgovornosti u osobnom, obiteljskom i javnom djelovanju, razumjeti temeljne egzistencijalne i etičke poglede i izgrađivati svoje vlastite poglede, razvijati sposobnost uviđanja posljedica svojih i tuđih stavova i postupaka, stjecati pozitivan stav i osposobljenost za cjeloživotno učenje i trajnu izgradnju samih sebe i vlastitoga identiteta u vremenu velikih promjena i pluralizma.

³ Vidjeti u prilogu 2. Ključne kompetencije – prožimajuće teme za društveno-humanističko područje

ZJNPP za društveno-humanističko područje definirana na ishodima učenja

Oblast 1: POJEDINAC, DRUŠTVO, KULTURA I GLOBALIZACIJA				
Komponenta 1 IDENTITET, POJEDINAC, DRUŠTVO I LJUDSKA PRAVA				
1. Analizira etnički i kulturni identitet u odnosu prema kulturnim identitetima u državi, Europi i svijetu 2. Procjenjuje kako obitelj, religija, spol, etnička pripadnost, nacionalna pripadnost, društveno-ekonomski status, i ostali skupni identiteti i kulturni utjecaji doprinose razvoju pojedinca 3. Tumači prava na ljudsko dostojanstvo, slobodu i jednakost, te prepoznaje univerzalnost ljudskih prava				
Pokazatelji područja ključnih ideja i detalja sukladno uzrastu za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja (5/6 god.)	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1. Opisuje karakteristike članova uže i šire obitelji.	1. Opisuje kulturne navike u obitelji.	1. Razlikuje identitete koji se stječu rođenjem i one koji se mogu birati.	1. Razlikuje vlastiti identitet od ostalih identiteta, te prepoznaje višestrukost identiteta pojedinca.	1a. Analizira društva i kulture u različitim dijelovima svijeta. 1b. Razlikuje vlastiti identitet od ostalih identiteta, te obrazlaže višestrukost identiteta pojedinca.
2. Prepoznaje načine života i uloge u obitelji, vrtiću, na javnom mjestu.	2. Opisuje praznike koji se slave u obitelji, školi i državi.	2. Opisuje religijske obrede i običaje u životu ljudi.	2. Objašnjava iskustva osoba iz drugačijih kulturnih, religijskih, etničkih, nacionalnih, društveno-ekonomskih i ostalih skupnih perspektiva i okvira.	2a. Analizira životna pitanja koja utječu na pojedince i skupine. 2b. Daje kritički osvrt o utjecaju društva i kulture na razvoj identiteta pojedinca.
3. Prepoznaje da svaki pojedinac živi u skupini, te da svi članovi imaju određena prava i obveze.	3. Prepoznaje svoja prava i dužnosti, te prava i dužnosti osoba u okruženju.	3. Prepoznaje temeljna ljudska prava, te opisuju svoja prava i dužnosti, te prava i dužnosti osoba u neposrednom okruženju.	3a. Objašnjava temeljna ljudska prava i njihovu univerzalnost. 3b. Analizira pozitivne i negativne strane interneta i drugih medija.	3a. Argumentira o vrijednostima, dostojanstvu i slobodi ljudi i neophodnosti institucionalne zaštite ljudskih prava. 3b. Daje kritički osvrt na pojmove predrasuda, diskriminacije i druge oblike neljudskog i nepravednog. 3c. Daje kritički osvrt na zlouporabu interneta i drugih medija kojima se ugrožava dostojanstvo i sigurnost ljudi.

Komponenta 2
NASTAJANJE, ŠIRENJE I PRIHVAĆANJE KULTURA

4. Objašnjava kako su jezik, povijest, vjerovanja, usmena predanja, umjetnost, odraz kulture i kako utječu na ponašanje ljudi koji žive u određenoj kulturi
5. Razumije/analizira načine i posljedice širenja kultura, te složenost njihovo širenja i utjecaj na vrijednosti i vjerovanja
6. Objašnjava važnost uvažavanja kultura unutar i između skupina
7. Objašnjava elemente kulturnoga nasljeđa, kao što su narodni običaji, norme, društvene institucije, umjetnost i tabui i analizira njihovo poimanje u sadašnjosti i/ili prošlosti
8. Analizira ulogu pojedinca u očuvanju prirodne i kulturne baštine u zavičaju, domovini i svijetu

Pokazatelji područja ključnih ideja i detalja sukladno uzrastu za:

kraj predškolskog odgoja i obrazovanja (5/6 god.)	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
4. Prepoznaje elemente svakodnevnoga života ljudi važne u životu zajednice u kojoj živi.	4. Prepoznaje segmente svakodnevnoga života i karakteristike kulture u kojoj živi.	4. Porede činjenice o životu u kulturama iz prošlosti sa svojim životnim/ kulturnim okruženjem.	4. Koriste informacije o vlastitoj i drugim kulturama i povezuju ih s poznatim situacijama.	4. Daje kritički osvrt na vlastitu i druge kulture, stavljajući ih u društveni kontekst.
5. Prepoznaje vlastitu nošnju iz okruženja.	5. Prepoznaje bogatstvo kultura u narodnim nošnjama, plesovima, igrama, hrani, jeziku i sl.	5. Razlikuje načine i posljedice širenja kultura (primjerice, grčke, rimske...)	5. Objašnjava ulogu i doprinos pojedinaca i skupina u procesu širenja kulturnih utjecaja na vrijednosti i vjerovanja.	5a. Daje kritički osvrt glede uloge i doprinosa pojedinaca i skupina u procesu širenja kulturnih utjecaja na vrijednosti i vjerovanja. 5b. Procjenjuje posljedice utjecaja kultura na vrijednosti i vjerovanja.
6. Prepoznaje dobra djela koja su sama učinili.	6. Prepoznaje koja su dobra djela, koja su sami učinili i opisuje važnost činjenja dobrih djela.	6a. Prepoznaje osobe ili organizacije koje čine dobra djela. 6b. Prepoznaje društveno prihvatljivo i neprihvatljivo ponašanje unutar i izvan okruženja.	6a. Opisuje na koji način kulturno različite skupine mogu surađivati glede promicanja opće dobrobiti. 6b. Uspoređuje obilježja svoje kulturološke skupine s obilježjima drugih skupina unutar multikulturalnog društva.	6a. Prosuđuje o određenim kulturnim reagiranjima u odnosu na pitanja iz života ljudi. 6b. Raščlanjuje kako skupine, društva i kulture tumače ljudske potrebe i odnose.

7. Prepričava, svojim riječima, važnost blagdana, običaja i nekih drugih događaja iz neposrednog okruženja.	7. Opisuje kako se proslavljaju blagdani i praznici u životnoj zajednici.	7a. Objašnjava običaje i tradiciju u kulturama u vremenu i prostoru. 7b. Raspravljaju o svom zavičaju i njegovoj prošlosti – kulturnoj i povijesnoj.	7a. Analizira kulturna nasljeđa (norme, običaje, kulturne tvorevine, praznike, društvene institucije, zabrane) nekad i sad. 7b. Osmišljava ideje za promociju kulturno-povijesnoga nasljeđa.	7a. Analizira povijesni razvoj kulturnog utjecaja na čovječanstvo. 7b. Istražuje obilježja kulturnoga nasljeđa s aspekta konteksta, vremena i lokaliteta.
8.a Navodi ispravno ponašanje očuvanja kulturne baštine. 8b. Imenuje ustanove koje se bave očuvanjem kulturne baštine.	8. Prepoznaje ponašanja kojima pojedinci doprinose očuvanju kulturne baštine.	8. Objašnjava načine zaštite i očuvanja kulturne baštine.	8. Opisuje ustanove i organizacije koje se bave očuvanjem kulturne baštine i njihov značaj.	8a. Procjenjuje mogući razvoj odnosa društva i kulture i njihov uzajamni doprinos. 8b. Analizira načine prilagodbe kultura društvenim i prirodnim promjenama.
Komponenta 3 GLOBALIZACIJA NA LOKALNOJ I MEĐUNARODNOJ RAZINI				
9. Objašnjava kako jezik, umjetnost, vjerovanja i drugi elementi kulture i društvenih pojava utječu na globalizaciju i obrnuto 10. Utvrđuje povezanost lokalnog i globalnog, tradicionalnog i modernog-postmodernog, većinskog i manjinskog, duhovnog s materijalnim, etničkim i multikulturalnim 11. Utvrđuje kako pojedinci, skupine, narodi i nacije utječu na globalne odnose, događaje i promjene				
Pokazatelji područja vještina sukladno uzrastu za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja (5/6 god.)	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
9a. Prepoznaje da postoje različiti jezici. 9b. Navode gdje se sve susreću s drugim jezicima koristeći osobna i iskustva drugih. 9.c. Prepoznaje elemente vlastite kulture.	9a. Prepoznaje primjere gdje jezik, umjetnost, glazba, vjerovanja i drugi elementi kulture pomažu globalnom razumijevanju. 9b. Prepoznaje elemente vlastite kulture koje dijele s elementima kulture iz okruženja.	9a. Opisuje primjere gdje jezik, umjetnost, mediji ili vjerovanja pomažu globalizaciji. 9b. Objašnjava elemente vlastite kulture koje dijele s elementima kulture iz okruženja.	9a. Objašnjava kako jezik, umjetnost, mediji ili vjerovanja utječu na razumijevanje društvenih pojava. 9b. Objašnjava utjecaj globalizacije na zbližavanje naroda i kultura.	9a. Analizira društvene promjene s utjecajem različitih kultura na globalnoj razini. 9b. Daje kritički osvrt na kulturni aspekt stavova prema društvenim pojavama.
10. NP	10. Razlikuje tradicionalno od modernog, duhovno od materijalnog u svakodnevnom životu.	10. Objašnjava povezanost tradicionalnog i modernog, duhovnog i materijalnog, etničkog i multikulturalnog u vremenu i prostoru.	10. Objašnjava utjecaj globalizacije na kulturu, korištenje prirodnih resursa, kvalitetu životnoga okruženja na lokalnoj razini.	10a. Kritički prosuđuje globalizaciju i njene utjecaje. 10b. Kritički prosuđuje odnose među skupinama i narodima.

11. NP	11. NP	11a. Prepoznaje utjecaj međunarodnih organizacija na proces globalizacije. 11b. Objašnjava utjecaj tehnološkog razvoja na proces globalizacije.	11a. Objašnjava ulogu međunarodnih organizacija i multinacionalnih kompanija u procesu globalizacije. 11b. Objašnjava ulogu i utjecaj tehnološkog razvoja na proces globalizacije.	11a. Procjenjuje ulogu i utjecaj međunarodnih organizacija i multinacionalnih kompanija na proces globalizacije. 11b. Daje kritički osvrt o utjecaju tehnologije na globalizaciju.
--------	--------	--	---	---

Oblast 2: VRIJEME, KONTINUITET I PROMJENE

Komponenta 1

POVIJESNA RAZDOBLJA, NJIHOVA POVEZANOST I UTJECAJ NA SLIJED DOGAĐAJA

1. Objašnjava povezanost ključnih događaja i procjenjuje trajanje ideja u vremenu
2. Razlikuje uzroke i posljedice, te međuovisnost pojava i procesa, kontinuiteta i promjena u razvoju društva
3. Istražuje povijesna razdoblja kako bi se razumio njihov utjecaj na slijed događaja

Pokazatelji područja vještina sukladno uzrastu za:

kraj predškolskog odgoja i obrazovanja (5/6 god.)	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1. Prepričava svojim riječima događaj iz prošlosti iz neposrednog okruženja.	1. Prepoznaje ključne događaje iz prošlosti u neposrednom okruženju.	1.a. Opisuje ključne događaje ili elemente unutar povijesnih konteksta. 1b. Naznače slijed događaja i vremenski okvir. 1.c. Pravi jednostavne poredbe kako je izgledao neki aspekt društva (religijski, kulturni, gospodarski) u prošlosti i u sadašnjosti.	1a. Objašnjava ključne događaje i njihovu povezanost na regionalnoj i europskoj razini. 1b. Objašnjava interakciju među kulturama u svijetu. 1c. Uspoređuje aspekte društva u prošlosti koristeći različite vrste izvora.	1. Analizira povezanost ključnih događaja i procesa na globalnoj razini. 1b. Istražuje odnos i ljudsku djelatnost u prošlosti i sadašnjosti s utjecajem na budućnost. 1c. Uspoređuje aspekte društva u prošlosti koristeći različite izvore.
2. Prepoznaje događaje koji pripadaju prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.	2. Navode važne osobe iz prošlosti koje su utjecale na promjene u društvu.	2a. Identificiraju primjere utjecaja prošlosti na sadašnjost. 2b. Navode razloge za nastanak ključnih događaja i objašnjava posljedice i promjene koje su nastale u određenom kontekstu. 2c. Prepoznaje što je iz prošlosti ostalo sačuvano do danas.	2a. Razlikuje uzroke i posljedice po važnosti, kategorizira ih u odnosu na lokalni-globalni, kratkoročni-dugoročni, izravni-neizravni. 2b. Ilustrira saznanje da promjena i razvoj ne znače uvijek i napredak 2c. Objašnjava što je iz prošlosti ostalo sačuvano do danas.	2a. Analizira odnos uzroka i posljedica određenog događaja s akcentom na višestruke uzroke 2b. Raspravlja o društvenim i ekonomskim učincima promjena i kriza koje su prouzrokovali određeni fenomeni (kreativno).

3.NP	3.Opisuje mjesta, ljude i događaje iz prošlosti u svom okruženju.	3a.Prepoznaje različita mišljenja od činjenica o nekom događaju. 3b. Koristi odgovarajuće podatke iz različitih izvora, organiziraju ih logički i kronološki.	3a.Određuje povijesne događaje koji su relevantni za današnja zbivanja (povijesna su im preteča) od onih koji to nisu. 3b.Tumači događaje i pitanja iz prošlosti u okviru odgovarajućeg konteksta,kako bi se pokazalo da ljudi u različitim vremenima i na različitim mjestima gledaju svijet drugačije. 3c. Koristi različita sredstva za rekonstrukciju prošlosti.	3a.Primjenjuje ideje, teorije i načine povijesnih ispitivanja pri analizi povijesnih i suvremenih događaja, te informira i procijeni djelovanje u odnosu na određena pitanja. 3b.Koristi različita sredstva za rekonstrukciju prošlosti.
------	---	--	--	---

**Komponenta 2
DRUŠTVO U VREMENU**

4. Uspoređuje aspekte društva (gospodarske, kulturne, religijske, političke kao i svakodnevni život) kroz različite kontekste u vremenu i povijesnom razdoblju
5. Objašnjava utjecaj pojedinaca, ideja i događaja na razvoj društva u prošlosti i sadašnjosti.

Pokazatelji područja vještina sukladno uzrastu za:

kraj predškolskog odgoja i obrazovanja (5/6 god.)	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
		4.Povezuje uvjete života s karakteristikama društva i društvenih odnosa.	4. Identificira obilježja društva i prostora oko nas u prošlosti i sadašnjosti (primjerice, oblačenje, namještaj, uređaji, predmeti iz okruženja, zanimanja ljudi, izgled otvorenoga i zatvorenoga prostora, život na selu i u gradu sl.).	4. Opisuje obilježja društva i prostora oko nas u prošlosti i sadašnjosti (primjerice, oblačenje, namještaj, uređaji, predmeti iz okruženja, zanimanja ljudi, izgled otvorenoga i zatvorenoga prostora, život na selu i u gradu sl.).
5. Prepoznaje povijesne ličnosti iz neposrednoga okruženja.	5. Navodi povijesne ličnosti iz neposrednoga okruženja.	5.Prepoznaje pojedince, ideje i odluke koje su utjecale na razvoj društva	5.Objašnjava vrijednosti pojedinca, ideja i događaja u oblikovanju društva.	5.Procjenjuje utjecaj određenih osoba u povijesti, utjecaj ideja, ljudskih interesa i vjerovanja.

OBLAST 3: ZNANOST I TEHNOLOGIJA, GOSPODARSTVO I OKOLIŠ				
Komponenta 1				
VAŽNOST RAZVOJA ZNANOSTI I TEHNOLOGIJE ZA GOSPODARSTVO				
1. Analizira međuovisnost znanstveno-tehničkih dostignuća i razvoja gospodarstva 2. Procjenjuje ekonomske resurse i potrebe, ponudu i potražnju roba i usluga i potrošnju 3. Objašnjava ulogu znanosti i tehnologije u razvoju gospodarstva				
Pokazatelji područja vještina sukladno uzrastu za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja (5/6 god.)	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1. Imenuje zanimanja ljudi u okruženju.	1. Opisuje zanimanja ljudi na selu i u gradu.	1a. Opisuje gospodarske djelatnosti zavičaja i države. 1b. Prepoznaje etičke vrijednosti poduzetne osobe.	1. Prepoznaje oblike ponašanja poduzetnika i oblike društvenih poduzeća.	1. Izrađuje projekte iz gospodarstva koji uključuju primjenu znanstveno/tehničkih dostignuća.
2. Prepoznaje uporabnu vrijednost novca kao sredstva plaćanja.	2. Objašnjava uporabu novca u neposrednom okruženju.	2. Izrađuje proračune za upravljanje osobnim novčanim sredstvima.	2. Utvrđuje prioritete potrošnje s obzirom na raspoložive resurse.	2a. Osmišljava i izrađuje poslovni plan. 2b. Procjenjuje važnost potrošačke etike i borbe protiv manipulacije.
3. Imenuje primjere tehničkih postignuća.	3. Objašnjava uporabu tehnoloških postignuća u neposrednom okruženju.	3. Prepoznaje primjere utjecaja znanosti i tehnologije na razvoj gospodarstva u zavičaju i državi.	3. Analizira primjere utjecaja znanosti i tehnologije na razvoj gospodarstva.	3. Daje kritički osvrt utjecaja znanosti i tehnologije na razvoj gospodarstva navodeći primjere.
Komponenta 2				
VAŽNOST ZNANOSTI I TEHNOLOGIJE ZA ŽIVOT ČOVJEKA				
4. Objašnjava kako znanost i tehnologija mijenjaju život čovjeka (primjerice, gradnja doma, čuvanje djece, posao, prijevoz, komunikacija, higijena, ishrana) 5. Analizira i procjenjuje međuovisnost razvoja znanosti i tehnologije i formiranja društvenih vrijednosti, uvjerenja i stavova				
Pokazatelji područja vještina sukladno uzrastu za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja (5/6 god.)	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
4. Imenuje znanstvena i tehnološka dostignuća u svakodnevnom životu.	4. Objašnjavaju uporabu znanstvenih i tehnoloških dostignuća u svakodnevnom životu.	4. Tumači kako je tehnološki napredak mijenjao prirodnu i društvenu sredinu.	4. Istražuje kako su znanost i tehnologija mijenjale život i opažanje ljudi o prirodi i društvu.	4. Utvrđuje odnos između znanosti i tehnologije i kvalitete življenja.

5. NP	5.NP	5. Izdvaja znanstvena i tehnološka dostignuća koja su dovela do promjene društvene svijesti.	5. Analizira utjecaj znanstvenih i tehnoloških dostignuća i na promjene sustava društvenih vrijednosti, stavova i uvjerenja.	5. Procjenjuje međuovisnost znanstvenoga i tehnološkoga postignuća i razvoj komunikacije s promjenama u vrijednostima, uvjerenjima i stavovima pojedinaca i društva u budućnosti.
Komponenta 3 VAŽNOST ZNANOSTI I TEHNOLOGIJE ZA OKOLIŠ				
6. Procjenjuje utjecaj razvoja znanosti i tehnologije na promjene i zaštitu okoliša 7. Analizira međuovisnost zakona i politike, znanstveno-tehničkih dostignuća i zaštite okoliša				
Pokazatelji područja vještina sukladno uzrastu za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja (5/6 god.)	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
6. Prepoznaje primjenu znanosti i tehnologije u promjeni i zaštiti neposrednog životnog okruženja.	6. Opisuje primjere primjene znanosti i tehnologije u promjeni i zaštiti neposrednog životnog okruženja.	6. Objašnjava primjenu znanosti i tehnologije na primjerima u promjeni i zaštiti životnog okruženja.	6. Analizira primjenu znanosti i tehnologije na primjerima u promjeni i zaštiti životnog okruženja.	6. Daje kritički osvrt na primjenu znanosti i tehnologije u promjeni i zaštiti životnog okruženja.
7. Prepoznaje prihvatljiva ponašanja za zaštitu neposrednog okoliša.	7. Razlikuje okoliš koji je stvorio čovjek od prirodnog okoliša.	7. Razlikuje mjere javne politike za zaštitu okoliša.	7. Predlaže mjere javne politike za zaštitu okoliša.	7. Sudjeluje u provedbi mjera javne politike za zaštitu okoliša.

OBLAST 4: POLITIČKI SUSTAV, MOĆ I VLAST				
Komponenta 1 PRAVA I ODGOVORNOSTI POJEDINCA I DRUŠTVENIH SKUPINA				
1. Analizira prava, odgovornost, ulogu i status pojedinca i društvenih skupina u odnosu na opće dobro ⁴				
2. Analizira prava i odgovornosti pojedinca i društvenih skupina u vremenu i prostoru				
Pokazatelji područja vještina sukladno uzrastu za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja (5/6 god.)	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1. Prepoznaje temeljna dječja prava i odgovornosti u svom okruženju.	1. Objašnjava temeljna dječja prava i odgovornosti u svom okruženju.	1. Objašnjava povezanost prava i odgovornosti pojedinca s potrebama skupina.	1. Ispituje povezanost prava, uloge i statusa pojedinca u društvu.	1. Procjenjuje ulogu i važnost vlasti i zakona za osiguravanje potreba pojedinca i društvenih skupina.
2. Prepoznaje temeljna dječja prava i odgovornosti u vremenu i prostoru.	2. Imenuje temeljna dječja prava i odgovornosti u vremenu i prostoru.	2. Objašnjava povezanost prava i odgovornosti pojedinca s potrebama skupina u vremenu i prostoru.	2. Ispituje povezanost prava, uloge i statusa pojedinca u društvu u vremenu i prostoru.	2. Procjenjuje ulogu i važnost vlasti i zakona za osiguravanje potreba pojedinca i društvenih skupina u vremenu i prostoru.
Komponenta 2 MOĆ, AUTORITET I VLAST				
3. Objašnjava pojmove moći, autoriteta i vlasti i na koji način se moć, autoritet i vlast stječu, koriste i opravdavaju				
4. Objašnjava demokratske vrijednosti i značaj istraživanja o aktualnim društvenim pitanjima				
5. Razlikuje načine stjecanja moći u vremenu i prostoru				
Pokazatelji područja vještina sukladno uzrastu za:				
kraj predškolskoga odgoja i obrazovanja (5/6 god.)	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
3. Prepoznaje autoritet u neposrednom okruženju.	3. Objašnjava utjecaj autoriteta u neposrednom okruženju.	3. Objašnjava razliku između moći i autoriteta.	3. Razlikuje koncepte moći, autoriteta i vlasti.	3. Raspravlja o mogućnosti zloraba moći i autoriteta.
4. Prepoznaje demokratsko ponašanje u svome okruženju.	4. Navodi primjere demokratskoga ponašanja u neposrednom okruženju.	4. Opisuje demokratske vrijednosti.	4. Objašnjava demokratske vrijednosti i utvrđuju važnost istraživanja o aktualnim društvenim pitanjima	4a. Istražuje aktualna društvena pitanja i njihov utjecaj na demokratske vrijednosti. 4b. Zauzima stav prema predmetu istraživanja.
5.NP	5.NP	5. Opisuje različite načine stjecanja moći i vlasti kroz povijest na različitim područjima.	5. Objašnjava i uspoređuju načine dolaska do moći i vlasti kroz povijest i na različitim područjima.	5. Daje kritički osvrt na načine stjecanja moći i vlasti kroz povijest i na različitim područjima.

⁴ Opće dobro je definirano kao ... skup svih uvjeta društvenog života, koji pogoduju puni razvoj ljudske osobe i društva (Wikipedija)

Komponenta 3				
JAVNE POLITIKE I PONAŠANJA GRAĐANA				
6.Analizira prava i odgovornosti građana u političkom životu				
7.Objašnjava djelovanja građana koja utječu na javne političke odluke				
8.Objašnjava mehanizme vlasti za kreiranje i provedbu javnih politika				
9.Procjenjuje sudjelovanje građana u javnim politikama u razvoju ljudskoga društva				
Pokazatelji područja vještina sukladno uzrastu za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja (5/6 god.)	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
6.Prepoznaje odgovornost u neposrednom okruženju.	6a. Sudjeluje u procesu donošenja zajedničkih odluka i pravila važnih za život u skupini (pravila ponašanja). 6b. Opisuje svoja prava i dužnosti, te prava i dužnosti ljudi u neposrednom okruženju, i navode njihovu važnost za svakodnevni život.	6a. Utvrđuje područja u kojima kao učenik ima pravo aktivno sudjelovati i objašnjavaju svoje sudjelovanje i djelovanje u svom okruženju (razred, škola, klubovi...) 6b. Objasnjava važnost određivanja pravila izbora i potrebnih osobina kandidata za uspješno obavljanje određenih dužnosti.	6. Raščlanjuje prava i odgovornosti koje ima administracija na lokalnoj razini u provedbi javnih politika.	6a.Raščlanjuje kako se formira vlast, tko čini vlast i koje su nadležnosti lokalnih, kantonalnih, entitetskih, državnih vlasti. 6b.Uspoređuje gore navedene kategorije s drugim državama.
7.NP	7.NP	7.Objašnjava da je sudjelovanje u svom okruženju (razred, škola, klub...) važan dio cjeloživotnoga učenja za aktivno i odgovorno demokratsko građanstvo.	7a.Objašnjava važnost sudjelovanja građana u izradbi, provedbi, praćenju i vrednovanju javnih politika u pojedinim područjima. 7b.Objašnjava što je to civilno društvo i koja je njegova uloga u zaštiti prava i sloboda građana. 7c. Navodi organizacije civilnoga društva i opisuju područja njihova djelovanja.	7. Kritički objašnjava ustavna i zakonska prava i odgovornosti građana na temelju kojih oni mogu podnositi prijedloge i prigovore nadležnim tijelima vlasti.
8. NP	8.NP	8. Prepoznaje da vlast koristi mehanizme (mjere, odluke, zakone) kako bi građani realizirali određene potrebe, koje se tiču svakodnevnog života.	8.Objašnjava koje mehanizme koristi vlast kako bi se realizirale potrebe građana.	8a. Raspravlja o utjecaju zakona, odluka i mjera vlasti na kreiranje i provedbu javnih politika. 8b.Koristi mehanizme slobodnoga i otvorenoga izražavanja stavova i mišljenja u okviru postojećih

				struktura (mjesna zajednica, tribina, forum....)
9. NP	9.NP	9.Objašnjava provedbu individualnih i skupnih projekata usmjerenih na rješavanje zajedničkih problema u školi.	9.Analizira provedbu individualnih i skupnih projekata usmjerenih na rješavanje pojedinačnih i zajedničkih problema na razini lokalne zajednice i BiH u prošlosti i sadašnjosti.	9.Procjenjuje sudjelovanje građana u preispitivanju rješenja društvenih, političkih, kulturnih i gospodarskih problema od lokalne do globalne razine u prošlosti i sadašnjosti.
Komponenta 4				
POLITIČKI SUSTAVI I NJIHOVA STRUKTURA				
10. Objašnjava karakteristike političkoga sustava svoje države oblike i razine vlasti				
11. Razlikuje političke sustave i raščlanjuje njihovu složenost i utjecaj na razvoj društva i gospodarstva				
12. Istražuje promjene političkih sustava i njihovih struktura kroz razvoj ljudskog društva				
Pokazatelji područja vještina sukladno uzrastu za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja (5/6 god.)	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
10. NP	10.NP	10.Prepoznaje lokalnu i državnu vlast, razlikuju predstavnike na razini gradonačelnika, premijera, predsjednika.	10.Opisuje ustroj političkih sustava na lokalnoj i državnoj razini.	10. Analizira političke razine svoje države, kao i njihove karakteristike i uspoređuju s državama regije, EU i svijeta.
11. NP	11.NP	11.Prepoznaje utjecaj lokalne i državne vlasti na razvoj gospodarstva i društva u zajednici.	11. Opisuje osnovne odlike političkih sustava, kao i načine njihovih utjecaja na razvoj društva i gospodarstva.	11.Analizira i uspoređuje političke sustave, kao i načine njihova utjecaja na razvoj društva i gospodarstva.
12. NP	12.NP	12. Prepoznaje promjene političkih sustava i njihovih struktura u prošlosti.	12.Opisuje način promjene političkih sustava i uspoređuju njihove strukture kroz razvoj ljudskog društva.	12. Analizira i istražuje promjene u političkim sustavima i njihovim strukturama kroz razvoj ljudskog društva.

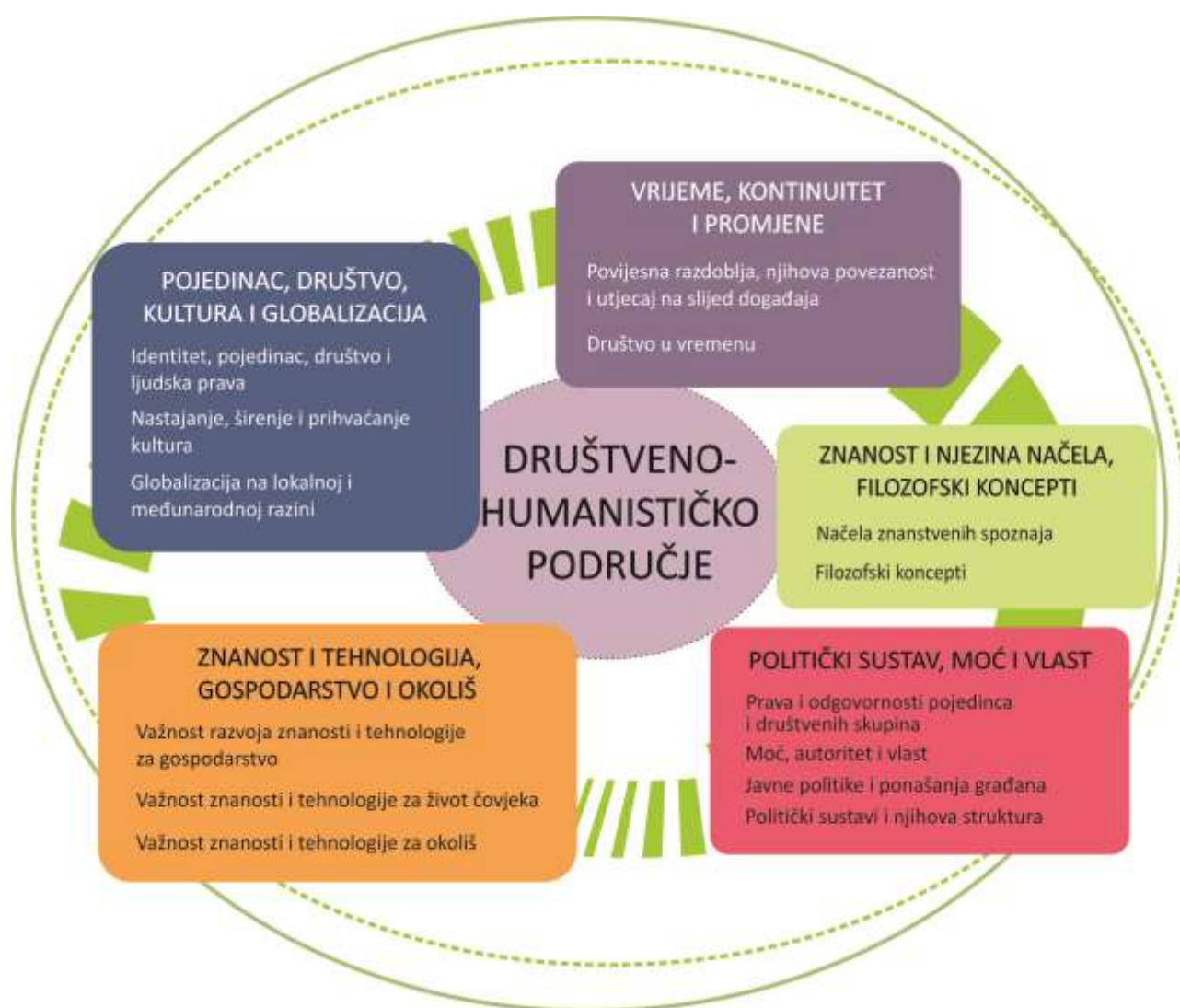
OBLAST 5: ZNANOST I NJENA NAČELA, FILOZOFSKI KONCEPTI				
Komponenta 1 NAČELA ZNANSTVENIH SPOZNAJA				
1. Primjenjuje filozofske spoznaje u kritičkom promišljanju osobnoga iskustva i djelovanja 2. Razlikuje spoznajne pristupe, metode i načela znanstvenoga istraživanja 3. Povezuje znanstvene spoznaje s osobnim iskustvom i djelovanjem				
Pokazatelji područja vještina sukladno uzrastu za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja (5/6 god.)	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1. Upoznaje svijet pojedinačnih materijalnih stvari uviđajući sličnosti i razlike (induktivna metoda).	1. Opisuje svijet pojedinačnih materijalnih stvari uviđajući sličnosti i razlike (induktivna metoda).	1. Predočava da ono što važi uopće važi i za pojedinačne slučajeve iste vrste (deduktivna metoda).	1. Procjenjuje pitanja smisla i značenja, povezanosti mišljenja i jezika.	1. analizira ontološka, gnoseološka i aksiološka pitanja.
2.NP	2.NP	2. Opisuje promjene promatranjem u istraživačkom postupku i izvode zaključke.	2. Prepoznaje i definiraju problem, načine rješavanja i izvođenje zaključaka.	2. Primjenjuje načela smisaonosti, koherentnosti i verifikacije u znanstvenom istraživanju.
3.NP		3.NP	3. Povezuje znanstvene spoznaje s osobnim iskustvom i djelovanjem.	3.Primjenjuje znanstvena načela u istraživanju.
Komponenta 2 FILOZOFSKI KONCEPTI				
4. Analizira filozofska učenja i njihov utjecaj na društvo 5. Istražuje osnovne spoznajne koncepte (logički, etički, estetički i religijski)				
Pokazatelji područja vještina sukladno uzrastu za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja (5/6 god.)	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
4. NP		4. Razlikuje ono što potječe iz iskustva od teorijskog mišljenja.	4. Objašnjava iskustveni (empirijski) i teorijski (racionalni) pogled na svijet.	4. Analizira ishodišta filozofskih učenja i njihovu povezanost s društvenim životom.
5.NP		5. Opisuje pojmove vezane za logički, etički, estetički i religijski koncept (istina, dobro, lijepo i Bog).	5. Tumači logičke, etičke, estetičke i religijske spoznajne koncepte sa stanovišta društvene prihvatljivosti.	5. Kritički se osvrće na suvremeno poimanje istinitog, dobrog, lijepog i Boga.

POJEDINAC, DRUŠTVO, KULTURA I GLOBALIZACIJA
Ishodi učenja za:
<p>Identitet, pojedinca, društvo i ljudska prava</p> <p>1. Analizira etnički i kulturni identitet u odnosu prema kulturološkim identitetima u državi, Europi i svijetu 2. Procjenjuje kako obitelj, religija, spol, etnička pripadnost, nacionalna pripadnost, društveno-ekonomski status i ostali skupni identiteti i kulturni utjecaji doprinose razvoju pojedinca 3. Tumači prava na ljudsko dostojanstvo, slobodu i jednakost, te prepoznaje univerzalnost ljudskih prava</p>
<p>Nastajanje, širenje i prihvaćanje kultura</p> <p>4. Objašnjava kako su jezik, povijest, vjerovanja, usmena predanja, umjetnost, odraz kulture i kako utječu na ponašanje ljudi koji žive u određenoj kulturi 5. Razumije/analizira načine i posljedice širenja kultura, te složenost njihova širenja i utjecaja na vrijednosti i vjerovanja 6. Objašnjava važnost uvažavanja kultura unutar i između skupina 7. Objašnjava elemente kulturnoga nasljeđa, kao što su narodni običaji, norme, društvene institucije, umjetnost i tabui i raščlanjuje njihovo poimanje u sadašnjosti i/ili prošlosti 8. Analizira ulogu pojedinca u očuvanju prirodne i kulturne baštine u zavičaju, domovini i svijetu</p>
<p>Globalizacija na lokalnoj i međunarodnoj razini</p> <p>9. Objašnjava kako jezik, umjetnost, vjerovanja i drugi elementi kulture i društvenih pojava utječu na globalizaciju i obrnuto 10. Utvrđuje povezanost lokalnoga i globalnoga, tradicionalnoga i modernoga-postmodernoga, većinskoga i manjinskoga, duhovnoga, s materijalnim, etničkim i multikulturalnim 11. Utvrđuje kako pojedinci, skupine, narodi i nacije utječu na globalne odnose, događaje i promjene</p>
VRIJEME, KONTINUITET I PROMJENE
Ishodi učenja za:
<p>Povijesna razdoblja, njihova povezanost i utjecaj na slijed događaja</p> <p>1. Objašnjavaju povezanost ključnih događaja i procjenjuje trajanje ideja u vremenu 2. Razlikuje uzroke i posljedice, te međuovisnost pojava i procesa, kontinuiteta i promjena u razvoju društva 3. Istražuje povijesna razdoblja kako bi se razumio njihov utjecaj na slijed događaja</p>
<p>Društvo u vremenu</p> <p>4. Uspoređuje aspekte društva (gospodarske, kulturne, religijske, političke kao i svakodnevni život) kroz različite kontekste u vremenu i povijesnom razdoblju 5. Objašnjava utjecaj pojedinaca, ideja i događaja na razvoj društva u prošlosti i sadašnjosti.</p>
ZNANOST I TEHNOLOGIJA, GOSPODARSTVO I OKOLIŠ
Ishodi učenja za:
<p>Važnost razvoja znanosti i tehnologije za gospodarstvo</p> <p>1. Analizira međuovisnost znanstveno-tehničkih dostignuća i razvoja gospodarstva 2. Procjenjuje ekonomske resurse i potrebe, ponudu i potražnju roba i usluga i potrošnju 3. Objašnjava ulogu znanosti i tehnologije u razvoju gospodarstva</p>
<p>Važnost znanosti i tehnologije za život čovjeka</p> <p>4. Objašnjava kako znanost i tehnologija mijenjaju život čovjeka (primjerice, gradnja doma, čuvanje djece, posao, prijevoz, komunikacija, higijena, ishrana) 5. Analizira i procjenjuje međuovisnost razvoja znanosti i tehnologije i formiranja društvenih vrijednosti, uvjerenja i stavova</p>

<p>Važnost znanosti i tehnologije za okoliš</p> <p>6. Procjenjuje utjecaj razvoja znanosti i tehnologije na promjene i zaštitu okoliša</p> <p>7. Analizira međuovisnost zakona i politike, znanstveno-tehničkih dostignuća i zaštite okoliša</p>
<p>POLITIČKI SUSTAV, MOĆ I VLAST</p>
<p>Ishodi učenja za:</p>
<p>Prava i odgovornosti pojedinca i društvenih skupina</p> <p>1. Analizira prava, odgovornost, ulogu i status pojedinca i društvenih skupina u odnosu na opće dobro⁵</p> <p>2. Analizira prava i odgovornosti pojedinca i društvenih skupina u vremenu i prostoru</p>
<p>Moć, autoritet i vlast</p> <p>3. Objašnjava pojmove moći, autoriteta i vlasti i na koji način se moć, autoritet i vlast stječu, koriste i opravdavaju</p> <p>4. Objašnjava demokratske vrijednosti i značaj istraživanja o aktualnim društvenim pitanjima</p> <p>5. Razlikuje načine stjecanja moći u vremenu i prostoru</p>
<p>Javne politike i ponašanja građana</p> <p>6. Analizira prava i odgovornosti građana u političkom životu</p> <p>7. Objašnjava djelovanje građana koja utječu na javne političke odluke</p> <p>8. Objašnjava mehanizme vlasti za kreiranje i provedbu javnih politika</p> <p>9. Procjenjuje sudjelovanje građana u javnim politikama u razvoju ljudskoga društva</p>
<p>Politički sustavi i njihova struktura</p> <p>10. Objašnjava karakteristike političkog sustava svoje države, oblike i razine vlasti</p> <p>11. Razlikuje političke sustave i raščlanjuje njihovu složenost i utjecaj na razvoj društva i gospodarstva</p> <p>12. Istražuje promjene političkih sustava i njihovih struktura kroz razvoj ljudskog društva</p>
<p>ZNANOST I NJENA NAČELA, FILOZOFSKI KONCEPTI</p>
<p>Ishodi učenja za:</p>
<p>Načela znanstvenih spoznaja</p> <p>1. Primjenjuje filozofske spoznaje u kritičkom promišljanju osobnoga iskustva i djelovanja</p> <p>2. Razlikuje spoznajne pristupe, metode i načela znanstvenoga istraživanja</p> <p>3. Povezuje znanstvene spoznaje s osobnim iskustvom i djelovanjem</p>
<p>Filozofski koncepti</p> <p>4. Analizira filozofska učenja i njihov utjecaj na društvo</p> <p>5. Istražuje osnovne spoznajne koncepte (logički, etički, estetički i religijski)</p>

⁵ Opće dobro je definirano kao ... skup svih uvjeta društvenog života, koji pogoduju puni razvoj ljudske osobe i društva (Wikipedija)

Shematski prikaz oblasti i komponenti za društveno-humanističko područje

KLJUČNE KOMPETENCIJE– PROŽIMAJUĆE TEME ZA DRUŠTVENO-HUMANISTIČKO PODRUČJE

Socijalna i građanska kompetencija	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznavanje vlastitih emocija, zanimanje za i poštovanje drugih kultura; • Razumijevanje identiteta vlastitoga naroda i sebe kao pripadnika neke skupine u interakciji s kulturnim identitetom Europe i ostatka svijeta; • Svijest o europskom i svjetovnom kulturnom nasljedstvu i o kulturnoj i jezičnoj raznolikosti svijeta; • Poznavanje kulturnih posebnosti društva i zajednica; • Razvijanje svjesnosti i razumijevanja sociokulturnih i međukulturnih pravila i razvijanje odgovarajućih strategija za komunikaciju, interpretaciju i korištenje poruka sukladno ovim pravilima i normama (sociolingvistička kompetencija); <ul style="list-style-type: none"> ▪ Uvažavanje karakterističkih crta društvenih odnosa (pozdravi, način obraćanja); ▪ Uvažavanje pravila lijepog ponašanja (izraziti zahvalnost, naklonost, podijeliti brigu, radost, itd.); ▪ Uvažavanje razlika u jezičnim registrima (razine formalizma); ▪ Konstruktivno komuniciranje i poštovanje u društvenim situacijama, kvalitetna međuosobna komunikacija.
Samoinicijativa i poduzetnička kompetencija	<ul style="list-style-type: none"> • Upravlja projektima; • Prepoznavanje vlastitih jakih i slabih strana; • Rad u timovima na kooperativan i fleksibilan način; • Konstruktivno surađivanje u aktivnostima i primjena vještina rada u skupinama; • Upravljanje rizikom i razvijanje svijesti o odgovornosti.
Kulturna svijest i kulturno izražavanje	<ul style="list-style-type: none"> • Izbjegavanje stereotipa, uvažavanje kompromisa, razvijanje osobnoga integriteta i poštovanje integriteta drugih, primjerno samopouzdanje; • Konstruktivno izražavanje vlastitoga mišljenja i frustracija, sposobnost empatije; • Poznavanje najznačajnijih kulturnih dostignuća, uključujući i pop-kulturu, uvažavanje umjetničkoga rada i kulturnih događaja; • Uvažavanje i uživanje u umjetničkim dijelima i izvedbama i razvijanje osjećaja za lijepo.
Kreativno-produktivna kompetencija	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijanje kompleksnoga mišljenja: <ul style="list-style-type: none"> ▪ sažimanje, generaliziranje, podrška uporabi viših kognitivnih sposobnosti, kao što su analiza, sinteza, vrednovanje, razvijanje kritičkoga mišljenja (razlikovanje između činjenica i mišljenja, argumentiranje teza); • Razvijanje kreativnosti i potrebe za izražavanjem, te osjećaj za estetske vrijednosti: <ul style="list-style-type: none"> ▪ realiziranje i povezivanje različitih ideja, stvaranje pretpostavki i različitih proizvoda. • Razvijanje otvorenosti različitoga kulturnog izražavanja i pripremljenosti za razvijanje vlastite kreativnosti i sposobnosti izražavanja: <ul style="list-style-type: none"> ▪ sposobnost toleriranja suprotnih ideja; ▪ neovisno donošenje zaključaka; ▪ razvijanje pozitivnoga stava i spremnosti za relativiziranje sopstvenoga stanovišta i sustava vrijednosti, razvijanje spremnosti za otklon u odnosu na ustaljena ponašanja prema drugim kulturama. • Podrška radoznalosti, želji za novim znanjima: <ul style="list-style-type: none"> ▪ omogućavanje izražavanja vlastitih misli, ideja, emocija; ▪ razvijanje sposobnosti promatranja, sudjelovanja i integriranja novih iskustava i spremnosti za mijenjanje prethodnih.

Literatura:

- *NPP gimnazije Slovenije* (1998, 2006),
- *NPP osnovne škole Slovenije* (1999, 2006),
- *Nacionalni okvirni Kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje Hrvatske*(2010)
- *Identifikacija ključnih kompetencija i životnih vještina u BiH* (2011)
- National Standards for Social Studies Teachers • Volume I, National Council for the Social Studies, 8555 Sixteenth Street, Suite 500, Silver Spring, Maryland 20910, USA. www.socialstudies.org, 20.2. 2104.
- National Council for the Studies (NCSS), Curriculum Standards for Social Studies, <http://www.socialstudies.org/standards/strands> 15.1. 2014.
- Izvješće o pregledu postojećih Zajedničkih jezgri nastavnih planova i programa i NPP-a za devetogodišnje osnovne škole u BiH, Osiguranje kvalitete u obrazovanju u BiH (2009)
- Petrinšak, S., *Obrazovna politika i kurikularni pristup*, Pedagoški fakultet, Osijek (2008),
- Predmetni NPP-i Crne Gore (2011),
- Savić, M. *Praktikum za definisanje ishoda učenja*, Arhitektonski fakultet, Beograd (2008),
- Sternberg, RJ, *Kognitivna psihologija*, Jastrebarsko, Slap (2004),
- Strateški pravci obrazovanja u BiH s planom implementacije 2008–2015. (2008),
- Vizek Vidović, V., *Kompetencije kao ishodi učenja, trajno obrazovanje*, Zagreb (2008).

AGENCIJA ZA PREDŠKOLSKO,
OSNOVNO I SREDNJE OBRAZOVANJE

Nakladnik:

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Za nakladnika:

Maja Stojkić, ravnateljica Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Lektura:

Biljana Ćuk

DTP:

APOSO